

**Тарасик Б. К.
Манаєнко І. М.**

*канд. економ. наук,
Національний технічний університет України «КПІ»*

ПРОБЛЕМИ КВОТУВАННЯ ЕКСПОРТУ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

ПРОБЛЕМЫ КВОТИРОВАНИЯ ЭКСПОРТА В УСЛОВИЯХ ЕВРОИНТЕГРАЦИИ

THE PROBLEMS OF QUOTAS OF EXPORT IN TERMS OF EUROPIAN INTEGRATION

У статті визначено сутність та мету регулювання ЗЕД економічних суб'єктів державними інституціями, подано склад організаційно-економічних засобів митного регулювання ЗЕД. Було визначено, що ліцензування та квотування є розповсюдженими інструментами кількісного контролю в нашій державі. Мета зазначених заходів полягає в обмеженні експортно-імпортних операцій щодо певного товару. Встановлено, що квота – це кількісний нетарифний засіб обмеження експорту або імпорту товару певною кількістю або сумою на визначений проміжок часу. Виокремлено види квот, обсяги, способи їх адміністрування, основні товари, які квотуються. Також, у статті було досліджено проблеми, які виникають у зв'язку з квотуванням експортних операцій та наведено можливі шляхи їх вирішення.

Ключові слова: ліцензування, квотування, квота, Угода про асоціацію між Україною та ЄС, преференції на імпортно-експортні операції, митне регулювання ЗЕД, експортна діяльність.

В статье определена сущность и цели регулирования ВЭД экономических субъектов государственными институтами, подано состав организационно-экономических средств регулирования ВЭД. Было выделено, что лицензирование и квотирование является наиболее распространенными мерами количественного контроля в нашем государстве. Цель этих мероприятий состоит в ограничении экспорта или импорта определенного товара. Установлено, что квота - это количественное нетарифное средство ограничения экспорта или импорта товара определенным количеством или суммой на определенный промежуток времени. Выделены виды квот, объемы, способы их администрирования, основные товары, которые квотируются. Также, в статье были исследованы проблемы, которые возникают в связи с квотированием экспортных операций и приведены возможные пути их решения.

Ключевые слова: лицензирование, квотирование, квота, Соглашение об ассоциации между Украиной и ЕС, преференции на импортно-экспортные операции, таможенное регулирование ВЭД, экспортная деятельность.

The essence and purpose of the regulation of foreign economic activity of economic entities by state institutions were defined in the article. A structure of the organizational and economic means customs regulations of foreign economic activity were given. It was highlighted

that licensing and quotas are the most common measures of quantitative control in our country. The purpose of these measures is to limit export or import of certain goods. It is established that the quota - a quantitative non-tariff mean of restrictions of exports or imports of goods a certain number or amount for a specified period of time. Types of quota, volume, methods of administration, basic goods for which the quota is used are distinguished. Also, problems arising in connection with quotas on the export operations were investigated in the article, possible solutions of these problems were presented.

Keywords: licensing, quotas, quota, The Association Agreement between Ukraine and the EU, preferences on import-export operations, customs regulation of foreign trade, export activities.

Вступ. 27 червня 2014 року сталося підписання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС (далі Угода), а вже 16 вересня її було ратифіковано Верховною Радою та Європарламентом. Цю подію можна вважати важливим історичним кроком України до зміцнення та розвитку фактично усіх сфер життя: соціальної, політичної, та, особливо, економічної. Однак, події військово-політичного характеру та підвищення соціальної напруженості в країні, прямим наслідком яких є погіршення економічного становища нашої країни, змусили відкласти реалізацію деяких положень Угоди. Натомість, з метою адаптації підприємств до євроінтеграційного процесу та захисту вітчизняного виробника, було введено деякі преференції на імпортно-експортні операції (зокрема, зниження або скасування мита на продукцію, імпортовану з України та встановлення квот на деякі види продукції). Слід зазначити, що обсяг квот, передбачених Угодою, визвав шквал незадоволення та критики серед представників українського бізнесу, хоча, за підсумками 2014 року не всі квоти було використано. Отже, проблеми, пов'язані зі встановленням безмитних тарифних квот на постачання продукції до країн ЄС є актуальними.

Аналіз наукових статей і публікацій показує, що дана проблематика є недостатньо висвітленою та дослідженою як вітчизняними, так і зарубіжними науковцями. Проблеми митного регулювання у зв'язку з євроасоціацією досліджували: Сабадаш В., Казбан А. [3], Плахотна К. [4], Щербатюк Н., Чичирко С. [5], Сібекіна А. Щодо квотування, то найбільш вичерпними є праці Мельник О. та Адамів М. [7], Панченка Ю. Проблеми адаптації вітчизняних підприємств у зв'язку з євроінтеграцією досліджував Семенюк І. [8].

Постановка завдання. Метою статті є дослідження впливу поглиблення економічних зв'язків України з Євросоюзом на експортну діяльність вітчизняних підприємств, а також проблем квотування, які виникають в процесі здійснення такої діяльності.

Результати дослідження. Для того, щоб забезпечити економічну безпеку країни та підтримати вітчизняних виробників, державі необхідно здійснювати регулювання зовнішньоекономічної діяльності (далі – ЗЕД).

Сабадаш В. і Казбан Ю. вважають, що регулювання ЗЕД економічних суб'єктів державними інституціями – об'єктивна необхідність ефективного функціонування соціально-економічних систем. Воно спрямоване на забезпечення митних інтересів держави та економічних інтересів суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності. [3, с. 124]

Склад організаційно-економічних засобів митного регулювання ЗЕД подано на рис. 1.

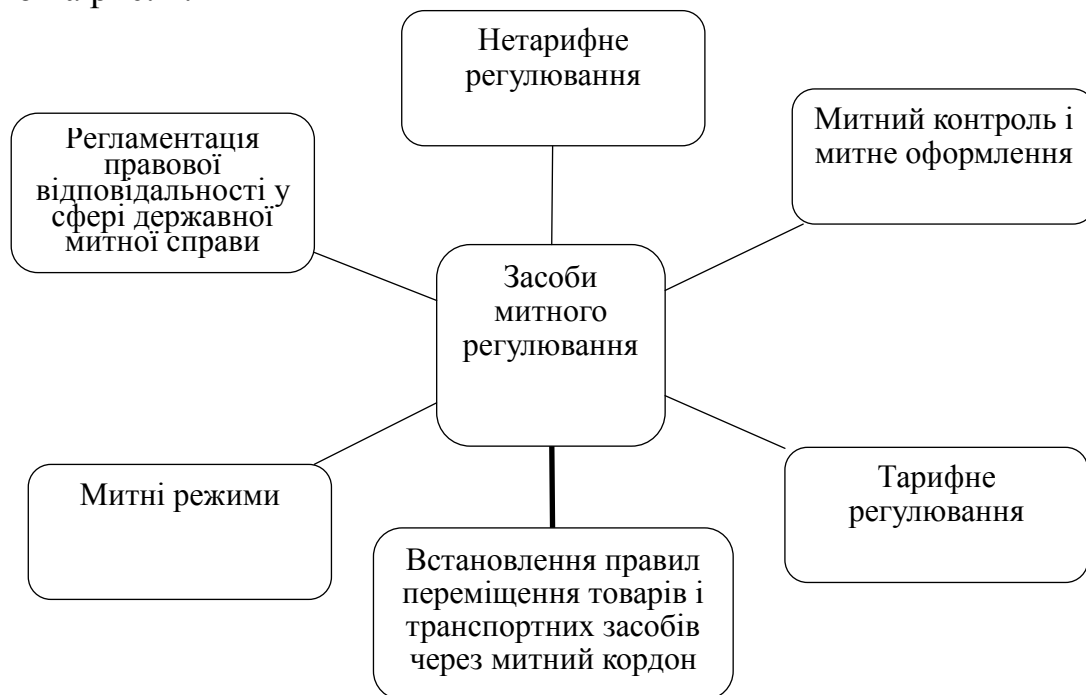

Рис. 1. Засоби митного регулювання ЗЕД
(складено автором на основі [3, с. 125])

Митно-тарифне регулювання – сукупність митно-тарифних заходів, які використовуються в якості національного торговельно-економічного інструменту для регулювання зовнішньої торгівлі. Митно-тарифне регулювання є одним із найпоширеніших й найдієвіших економічних інструментів регулювання зовнішньоекономічних відносин і захисту національної економіки від зовнішнього неконтрольованого впливу. [4, с. 45] Слід зазначити, що кожна держава окремо визначає засади політики митно-тарифного регулювання ЗЕД в залежності від економічного розвитку, конкурентоспроможності та інших факторів.

Щодо нетарифних методів регулювання ЗЕД, то в Україні діє система ліцензування імпорту, квотування деяких видів продукції, субсидування окремих галузей економіки. Переліки квот, а також товарів, експорт та імпорт яких підлягає ліцензуванню встановлюються Кабінетом Міністрів України

Відповідно до Закону України «Про зовнішньоекономічну діяльність» (далі – Закон «Про ЗЕД»), кількісні обмеження застосовуються виключно на недискримінаційній основі, тобто ніякі заборони чи обмеження не застосовуються Україною щодо імпорту будь-якого товару на територію України чи щодо експорту будь-якого товару, призначеного для території будь-якої держави, якщо тільки імпорт аналогічного товару з усіх третіх держав в Україну або експорт до всіх третіх держав є аналогічним чином забороненим чи обмеженим, якщо інше не передбачено міжнародними договорами та законодавством України. [2]

Щербатюк Н.В., Чичирко С.В. вважають ліцензування та квотування є найбільш розповсюдженими заходами кількісного контролю в нашій державі. Мета цих заходів полягає в обмеженні експорту чи імпорту певного товару. Ці заходи часто пов'язані між собою, тому що ліцензування використовують як механізм розподілу квоти шляхом видачі ліцензій індивідуальним імпортерам. [5, с. 80]

Квота – це кількісний нетарифний засіб обмеження експорту або імпорту товару певною кількістю або сумою на визначений проміжок часу. Відповідно до Закону «Про ЗЕД» існує декілька видів квот (табл. 1).

Таблиця 1

Види квот

Назва квоти	Характеристика
Експортні квоти	вводяться відповідно до міжнародних угод, що встановлюють граничний обсяг певної категорії товарів, який дозволено експортувати з території України протягом встановленого строку та який визначається у натуральних чи вартісних одиницях
Квоти (контингенти) глобальні	квоти, що встановлюються щодо товару (товарів) без зазначення конкретних країн (груп країн), куди товар (товари) експортується або з яких він (вони) імпортується.
Квоти (контингенти) групові	квоти, що встановлюються щодо товару (товарів) з визначенням групи країн, куди товар (товари) експортується або з яких він (вони) імпортується.
Квоти (контингенти) індивідуальні	квоти, що встановлюються щодо товару (товарів) з визначенням конкретної країни, куди товар (товари) може експортуватись або з якої він (вони) може імпортуватись.
Квоти спеціальні	граничний обсяг імпорту в Україну певного товару (товарів), що є об'єктом спеціального розслідування та/або спеціальних заходів, які дозволено імпортувати в Україну протягом установленого терміну та який визначається в натуральних та/або вартісних одиницях виміру.

Джерело: (складено автором на основі [2])

Ліцензії на експорт товарів видаються Міністерством економічного розвитку і торгівлі. Отримання ліцензій на деякі категорії товарів потребують погодження із відповідними міністерствами або відомствами. Інформація про

перелік товарів та (або) країн, що підпадають під режим ліцензування та квотування публікується в офіційних загальнодоступних засобах інформації України, а також негайно доводиться до відома органів державного митного контролю України.

Адміністрування квот Європейського Союзу здійснюється за принципом «first come-first served» та через систему імпорتنих ліцензій, а підставою для отримання торговельних преференцій є наявність преференційного сертифікату походження товару форми EUR.1, що видається Торгово-Промисловою Палатою України та її територіальними підрозділами [6].

Згідно з інформацією, яку подано на сайті Представництва України при Європейському Союзі та Європейському Співтоваристві з атомної енергії, за 2014 рік Україна не використала весь обсяг квот, який було надано ЄС (табл. 2).

Таблиця 2

Топ-10 квотованих товарів, що адмініструються за принципом «Перший прийшов, перший отримав» у 2014 р.

Назва	Річний обсяг квоти, тонн	Залишок квоти, тонн	Використано квоти, тонн	Використано квоти, %
Сік яблучний та виноградний	10000	0	10000	100,00
Мед	5000	0	5000	100,00
Крупи зернових	6300	0	6300	100,00
Оброблені томати	10000	0	10000	100,00
Солод	7000	5009,028	1990,972	28,44
Висівки	16000	14179,923	1820,077	11,38
Фруктоза	2000	1789,168	210,832	10,54
Часник	500	464,500	35,500	7,10
Крохмаль	10000	9274,850	725,150	7,25
Глюкоза	10000	9649,800	350,200	3,50

Джерело: [6]

Використання квот, що адмініструються із використанням системи імпорتنих ліцензій (яловичина, свинина, м'ясо свійської птиці, молоко та молочні продукти (вершкове масло, йогурти), яйця та альбуміни, пшениця, ячмінь, кукурудза) подано в табл. 3.

Таблиця 3

Квотовані товари, що адмініструються із використанням системи імпорتنих ліцензій

Назва	Річний обсяг квоти, тонн	Залишок квоти, тонн	Використано квоти, тонн	Використано квоти, %
Пшениця	950 000	0	950 000	100,00
Кукурудза	400 000	0	400 000	100,00
М'ясо птиці	16 000	3 639,975	12 360,025	77,25

Ячміннь	250 000	227 279,45	22 720,55	9,09
---------	---------	------------	-----------	------

Джерело: [6]

Загалом, експорт українських товарів до країн ЄС у 2014 році становив 17 млрд. дол. США, що на 2,6% більше, ніж у 2013 році. Позитивний ефект від введення торговельних преференцій можна було спостерігати у травні-серпні 2014 року, коли обсяг експорту зріс на 20% порівняно з відповідним періодом 2013 року. Але, у вересні-грудні динаміка дещо погіршилась, в результаті чого падіння вітчизняного експорту до країн Європейського Союзу склало 19,2%, що значно вплинуло на його загальний показник у кінці року [8]. Таким чином, з 27 квот у 2014 р. в повному обсязі використовувалось 14 квот, а яловичину, свинину, молоко та молочні продукти, яйця та альбуміни Україна не експортувала взагалі. Причиною є відсутність у вітчизняних товаровиробників дозволів на імпорт даних типів продукції [6].

Отже, у зв'язку з квотуванням експортних операцій можна виділити наступні проблеми:

1) відсутність у виробників деяких видів товарів дозволів на постачання цих товарів до країн Євросоюзу;

2) неефективна цінова політика;

3) невідповідність деяких видів українських товарів вимогам європейських стандартів;

4) низький рівень конкурентоспроможності українських виробників, який, як зазначають Мельник О. та Адамів М., пояснюється наступними причинами: непомірно високий рівень зносу основних виробничих фондів, відсутність прогресивних технологій виробництва та висококваліфікованих працівників, нерациональне використання виробничих потужностей, низький рівень розвитку систем менеджменту, нестійкий фінансовий стан, тощо.

5) відсутність налагоджених зв'язків для збуту;

6) недостатня кількість квот для деяких галузей, зокрема тих, які в повному обсязі використали усі квоти ще в першому півріччі [7, с. 100].

На нашу думку, лише комплексні зусилля держави та бізнесу (на макро- і макрорівнях) можуть змінити ситуацію. Логічними заходами для вирішення вищенаведених проблем є наступні:

1) усестороння гармонізація національних стандартів якості та технічних процедур до європейських стандартів та імплементація норм ЄС в законодавство України щодо цих питань;

2) отримання сертифікатів екологічної продукції (наприклад, для продукції бджільництва);

3) налагодження переговорів з ЄС щодо збільшення квот деяких видів продукції (зокрема, круп, соків, меду тощо);

4) зміни в принципах роботи самих підприємств: покращення якості управління, технічному переоснащенні, зміни процесів виробництва тощо.

Висновки. Отже, введення торговельних преференцій відкриває для українських товаровиробників нові можливості. Однак, для того, щоб скористатися цими можливостями у повній мірі, підприємствам потрібно трохи більше часу. Квотування та ліцензування українських товарів, що надходять до ЄС, застосовується з метою оперативного регулювання імпорту та експорту, а також захисту європейських ринків. Слід зазначити, що існують проблеми, які перешкоджають пошуків експортних операцій. Найважливішою із них можемо вважати низьку конкурентоспроможність вітчизняного виробника, невідповідність якості товарів європейським стандартам, недостатня кількість квот для деяких видів товарів тощо. Вирішення цих важливих проблем потребує подальшого вивчення квотування експортної діяльності України, адже на сьогодні ці аспекти є малодослідженими.

Література:

1. Митний кодекс України: Закон України №4495-VI від 13.03.2012 р. [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради України. – 2012. – №46-47, №48. – ст. 552. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/4495-17>
2. Про зовнішньоекономічну діяльність: Закон України № 959-XII від 16.04.1991 р.[Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради УРСР. – 1991. – №29. – ст. 377. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/959-12>
3. Сабадаш В. В. Орієнтири національної митної політики в умовах торгово-економічної інтеграції / В. В. Сабадаш, А. Ю. Казбан // Mechanism of Economic Regulation. - 2014. - № 2. - С. 123-133. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Mre_2014_2_15.pdf.
4. Плахотна К.Є. Митно-тарифне регулювання в умовах лібералізації торгівлі / К.Є. Плахотна // Економічний часопис – XXI. – 2012. – №5-6.- С. 44-45.
5. Щербатюк Н. В. Методи кількісного обмеження в Україні / Н. В. Щербатюк, С. В. Чичирко // Юридичний вісник. Повітряне і космічне право. - 2013. - № 3. - С. 79-83. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Npnauc_2013_3_17.pdf.
6. Офіційний сайт Представництва України при Європейському Союзі та Європейському Співтоваристві з атомної енергії [Електронний ресурс] - Режим доступу: http://ukraine-eu.mfa.gov.ua/ua/ukraine-eu/trade-and-economic/atm#_ftnref1
7. Мельник О. Проблеми квотування експортних операцій в умовах Євросоюзу України [Електронний ресурс] / О. Мельник, М. Адамів // Міжнародні інтеграційні процеси: історичний досвід, сучасні виклики: матеріали міжнародної наукової-практичної конференції / Національний університет "Львівська політехніка". – Львів: ПП "Сорока", 2015. – С. 97–101. – Режим доступу: <http://ena.lp.edu.ua:8080/bitstream/ntb/28227/1/021-097-101.pdf>
8. Семенюк І. Ю. Проблеми адаптації українських підприємств до євроінтеграційного процесу [Електронний ресурс] / І. Ю. Семенюк // Ефективна економіка. — 2015. — № 5.- Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4068>